

Asynchroniczna wymowa spółgłosek wargowych miękkich

Autor: Halina Karaś

{smoothgallery image=M866.gif&title=Leksykon&caption=Wymowa asynchroniczna spółgłosek wargowych miękkich. Oprac. A. Krawczyk-Wieczorek na podstawie: Dejna 18.}Asynchroniczna wymowa spółgłosek wargowych miękkich. Spółgłoski wargowe miękkie mają dwa miejsca artykulacji, gdyż biorą w niej udział wargi i środek języka. Ich wymowę charakteryzują więc dwa ruchy artykulacyjne: zwanie warg lub szczelina między górnymi zębami a dolną wargą oraz podniesienie środka języka ku podniebieniu twardemu. Jeżeli ruch warg odbywa się jednocześnie z ruchem wznoszenia się środka języka ku podniebieniu twardemu, wówczas wymawiane są synchronicznie, tzn. jednocześnie, jako p’; b’; m’; w’; f’;, np. p’;ić, b’;ić, m’;asto, w’;ara, f’;ilut (zgodnie z nowszymi badaniami taka wymowa należy już do przeszłości). Jeżeli ruch języka jest opóźniony w stosunku do artykulacji warg, wówczas ich wymowa jest asynchroniczna (rozłożona). Na skutek tego wyodrębnia się po spółgłosce wargowej element palatalny w postaci szczeliny. Najczęściej występuje tu jota, tj. słyszymy pj, bj, mj, wj, fj, np. pjić, bjić, mjasto, wjara, fjilut (taka jest już wymowa w języku ogólnym według najnowszych badań). Element palatalny nie wszędzie jest artykułowany jednakowo. W zależności od kształtu szczeliny może on przybierać postać ś, ź lub sz’; ź’; czy też ch’;, h’;, a w wypadku spółgłoski nosowej –ń. Wymowa spółgłosek wargowych miękkich typu: psiasek, biały, ofsiara, wziara, fsilut; mniodu, mniasto, mniejsce, w ziemni, ciemnie itp. charakteryzuje gwary tzw. Mazowska dalszego, w tym także gwarę kurpiowską, oraz Kociewie. Wymowa rozłożona typu pchiasek, bhić, whino, Kurpch’;, ofchiara; jest głównie północno-mazowiecka i mazurska. Wymowa typu psziasek, bziały, ofszara (osiara), wziara (ziara) panowała na Warmii. Może też dochodzić nie tylko do zachwiania jednoczesności artykulacji omawianych spółgłosek, ale także niekiedy nawet do osłabienia i zaniechania jednego z dwu ruchów artykulacyjnych. Efektem tego może być albo uproszczenie grup spółgłoskowych powstałych w wyniku asynchronicznej wymowy spółgłosek wargowych miękkich, przez zaniechanie wargowości, np. zianek, sigurka, niały = wianek, figurka, miały, albo stwardnienie spółgłoski wargowej w grupach św’;, ćw’;, dźw’; i spółgłoski nosowej m’;, zwłaszcza w końcówce -ami > -amy, powstałe również przez etap uproszczenia (np. śwj // śwś > św, stąd śwat, śwynia). Zob. Uproszczenia grup spółgłoskowych powstałych w wyniku asynchronicznej wymowy spółgłosek wargowych miękkich, Depalatalizacja, Narzędnik liczby mnogiej rzeczowników. Asynchroniczna wymowa spółgłosek wargowych miękkich z elementem palatalnym innym niż jota dobrze zachowuje się na Kurpiach, na innych terenach szybko zanika. Obserwować można też przenikanie się poszczególnych kontynuantów i brak konsekwencji ich występowania. Por. Spółgłoski wargowe.